

IN MEMORIAM

Наталя Хобзей (1964–2018)

Наукова спільнота угорських українців глибоко сумує з приводу передчасної смерті відомої української мовознавиці, досвідченої науковиці, прекрасної організаторки, мудрої наставниці і доброї Людини – Наталі Хобзей.

Ім'я Наталі Василівни Хобзей, кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника, завідувачки відділу української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича, авторки понад ста наукових праць, керівника наукових проєктів відоме у слов'янському світі перш за все завдяки її вагомому внеску у розвиток української синхронної та діакронної діалектології, лексикології української мови, етнолінгвістики, історичної та синхронної лексикографії. Про високий рівень професіоналізму свідчить те, що її обрано головою мовознавчої комісії Наукового товариства ім. Шевченка, а також головою редакційної колегії збірників серії «Історія мов», членом редколегії журналу «Міфологія і фольклор». Наталя Хобзей була членом етнолінгвістичної та діалектологічної комісій Міжнародного комітету славистів, членом редколегії серійних видань «Gwary dziś» (Познань, Польща), «Studia Łomżyńskie» (Ломжа, Польща).

Серед наукових зацікавлень Наталі Василівни були гуцульські говірки, яким присвятила чимало праць: вона є співавторкою короткого словника «Гуцульські говірки» (1997), відповідальним редактором праць «Скарби гуцульського говору» (2008), співавторкою словника «Гуцульські світи. Лексикон» (2013). Наталя Хобзей вважала доцільним створити із групою колег-однодумців словник мовлення Львова. Тлумачний словник отримав назву «Лексикон львівський поважно і на жарт». За словом дослідниці, словник спочатку був таки справді жартом або розвагою, але із часом перетворився в серйозну, поважну працю (див. Хобзей та ін. 2015: 44). Укладачі ставили за мету показати мовлення українського Львова упродовж XX століття. «Лексикон» витримав чотири видання (2009, 2012, 2015, 2019 р.), став найкращою книжкою форуму видавців 2009 року.

Упродовж десятиліть Наталя Хобзей завдяки своїм знанням, ерудиції та досвіду згуртовувала довкола себе мовознавців-діалектологів, лексикографів, істориків української мови, зорганізувавши кількадесят наукових конференцій та семінарів, заснувавши науковий збірник «Діалектологічні студії» та серійне видання «Діалектологічна скриня». Для участі до наукових зустрічей запрошувала мовознавців – поціновувачів української мови з різних науково-дослідних центрів України та сусідніх держав: Польщі, Австрії, Словаччини, Угорщини, Німеччини, Болгарії, Білорусі, Росії.

На запрошення Наталі Хобзей українці різних вишів Угорщини щороку брали участь у наукових конференціях, семінарах та інших заходах, організованих відділом української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Мовознавці-українці Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, Сегедського наукового університету та Ніредьгазького університету (попередня назва Ніредьгазький інститут) підтримували наукові та дружні зв'язки з Наталею Василівною

і колективом відділу української мови, а результати своїх наукових розвідок з українського мовознавства друкували у фахових виданнях інституту, зокрема присвячених актуальним проблемам синхронної та діакронної діалектології і лексикографії.

Сумна звістка про раптову передчасну смерть Наталі Хобзей надійшла до Будапешта 21 серпня 2018 року, тоді, коли наукова спільнота славистів зібралася в Бєлградському університеті на XVI Міжнародному конгресі славистів. Саме в цей день (21 серпня) у секції «Міграція слів: германізми у східнослов'янських мовах, які мають відповідники в польській мові» Наталя Василівна мала виступити із темою «Германізми в староукраїнській мові: безпосередні запозичення, посередництво польської мови і зв'язок із старобілоруською мовою». Присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять відомої української мовознавиці.

Наталя Хобзей – толерантна, вимоглива, турботлива і справедлива, – про такі риси особистості відомої науковиці згадувала Тетяна Ястремська (див. ЯСТРЕМСКА 2015: 208).

Обірвалося життя прекрасної Людини саме в розквіті творчих сил. Непоправної втрати зазнала україністика. У нашій пам'яті Наталя Хобзей залишиться високоавторитетною мовознавицею, глибокою шанувальницею і дослідницею української мови, її говорів та історії, світлою і добродушною особистістю, донькою Львівщини. Нам усім не вистачатиме доброї і щирої Колеги.

Єлизавета Барань

Література

ХОБЗЕЙ та ін. 2019 = ХОБЗЕЙ Наталя, СІМОВИЧ Ксенія, ЯСТРЕМСКА Тетяна, ДИДИК-МЕУШ Ганна: *Лексикон львівський: поважно і на жарт*. Видання четверте, змінене і доповнене. Львів, 2019.

ЯСТРЕМСКА 2015 = ЯСТРЕМСКА Тетяна: Наукові світи Наталі Хобзей. В кн.: *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України в 2014 році*. Інформаційний бюлетень. Львів, 2015. 208–210.

Antonín Vašek (1925–2018)

Am 19. Dezember 2018 ist der Bohemist, Dialektologe, Karpatologe und Kontaktlinguist Univ.-Prof. Dr. Antonín Vašek im Alter von 93 Jahren in Brünn verstorben. Geboren wurde er in einer katholischen Familie am 25. September 1925 in Zubří (dt. Zubern, Mährische Walachei).

Entscheidender Impuls für seine sprachliche und sprachwissenschaftliche Ausbildung, die zu seiner Karriere als international anerkannter Linguist führte, war ein Zufall. In seinem Heimatort half er einst beim Löschen eines brennenden Hauses, in dem ein Rentner – ein begeisterter Fremdsprachenliebhaber – lebte. Der junge Antonín rettete einen Teil seiner Bibliothek vor der Vernichtung. Aus Dankbarkeit schenkte ihm der Mann Lehrbücher und Wörterbücher und brachte ihm Deutsch, Englisch, Französisch, später auch Russisch bei, was gegen Ende des zweiten Weltkrieges besonders nützlich war.

Nach dem Krieg absolvierte Antonín Vašek erfolgreich die höhere Landwirtschaftsschule und gleichzeitig das Gymnasium in Přerov (dt. Prerau). An der Philosophischen Fakultät der Masaryk-Universität in Brünn studierte er Bohemistik und Anglistik. Während

seines Studiums wurde er Bibliothekar und wissenschaftliche Hilfskraft bei Professor Adolf Kellner. Neben den Lehrveranstaltungen von Kellner besuchte er auch die Vorlesungen von František Trávníček und Václav Machek.

Ab 1951 unterrichtete Vašek als Universitätsassistent in seiner Alma Mater historische Grammatik und Dialektologie des Tschechischen, Entwicklung der tschechischen Schriftsprache, Lexikologie bzw. Lexikografie. Aus politischen Gründen musste er 1958 die Fakultät verlassen und konnte einige Jahre keine pädagogische Tätigkeit ausüben.

Von 1958 bis 1987 arbeitete Vašek als wissenschaftlicher Mitarbeiter der Abteilung für Dialektologie des Instituts für Tschechische Sprache der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik. In der Mährischen Walachei sammelte er sehr sorgfältig Daten für den Tschechischen Sprachatlas (ČJA 1992–2011). Zwischen 1965 und 1980 führte er in Rumänien mehrere Feldforschungen durch, in deren Rahmen er vor allem die Sprache der Tschechen im rumänischen Banat untersuchte (VAŠEK 1968, 1969, 1975, 1976a, 1976b). In den Jahren 1971 und 1978/1979 erforschte er die isolierte Sprache der tschechischen Immigranten in den USA (VAŠEK 1996).

Auf dem V. Internationalen Slawistenkongress in Sofia 1963 entwarf Vašek den Karpatensprachatlas (OKDA 1987–2003) und wurde 1973 in Moskau Gründungsmitglied der Arbeitsgruppe. Antonín Vašek und Rudolf Šrámek haben als Mitglieder des Redaktionsrates am 5. Band (Bratislava, 1997) mit Ivor Ripka, Júlia Dudášová, Zuzana Hanudel'ová, am 6. Band (Budapest, 2001) mit Lajos Balogh, Janusz Bańcerowski, Ildikó Posgay und anderen KollegInnen zusammengearbeitet.

1965 habilitierte sich Vašek für das Fach Bohemistik. Seine Monographie über die sprachlichen Einflüsse der karpatischen Hirtenkolonisation in Mähren (VAŠEK 1967) war von großer Bedeutung und wurde auch im Ausland viel zitiert.

Auf dem VII. Internationalen Slawistenkongress in Warschau 1973 entwarf Antonín Vašek die Internationale Kommission der Sprachkontakte (tsch. *Mezinárodní komise jazykových kontaktů*) und wurde ihr Gründungsmitglied. Außerdem war er Mitglied der Gesellschaften *Research Committee on Sociolinguistics / International Sociological Association* (RCS/ISA) und *Societas Linguistica Europaea* (SLE).

1987 wurde Vašek aus der Akademie entlassen und musste als Übersetzer und Dolmetscher in Brünn Fabriken arbeiten, wo er auch griechische und italienische Einwanderer Tschechisch lehrte.

Nach der Samtenen Revolution wurde Antonín Vašek 1990 zum Außerordentlichen Universitätsprofessor an der Pädagogischen Fakultät der Masaryk-Universität bestellt und ein Jahr später vom Staatspräsidenten Václav Havel zum Ordentlichen Universitätsprofessor für Bohemistik ernannt.

1995 erhielt Antonín Vašek die bronzene Ehrenmedaille der Masaryk-Universität. Bei der Übergabe der Auszeichnung wurde betont, dass er zu den bedeutendsten tschechischen Linguisten gehört und ein anerkannter Experte für Dialektologie, Kontaktlinguistik (VAŠEK 1996–1997) und historische Sprachwissenschaft ist. Er trug wesentlich zur Bildung einer modernen dialektologischen Schule in theoretischer, konzeptueller und methodischer Hinsicht bei.

Ab 1997 bis zu seiner Pensionierung im Jahre 2005 war Antonín Vašek Universitätsprofessor und Leiter des Lehrstuhls für tschechische Sprache und Literatur an der Katholischen Péter-Pázmány-Universität in Ungarn. Neben seiner pädagogischen und organisatorischen Tätigkeit (z. B. volle Akkreditierung der Studienrichtung) betreute er mehrere Diplomarbeiten und Dissertationen. Der Verfasser dieses Nachrufes hat mit seinem Beitrag zur deutschen Militärterminologie in der tschechischen, slowakischen und ungarischen

Sprache (TÖLGYESI 2007) im nationalen wissenschaftlichen Wettbewerb der ungarischen DoktorandInnen *Pro Patria et Scientia* in Budapest den zweiten Platz belegt. Seinem Doktorvater, Professor Vašek, wurde vom Kuratorium, bestehend aus Akademiemitgliedern und Universitätsprofessoren, eine Auszeichnung verliehen.

Auch während seines Aufenthalts in Ungarn hat Vašek zur Kontaktlinguistik und Karpatologie bedeutende Aufsätze verfasst und in der akademischen Zeitschrift *Studia Slavica Hung.* (VAŠEK 2001, VAŠEK 2003) bzw. in den Sammelbänden der Katholischen Universität veröffentlicht (VAŠEK 2006a, VAŠEK 2006b).

Insgesamt publizierte Vašek ca. 150 wissenschaftliche Beiträge im Inland und außerhalb der Tschechischen Republik (in Bulgarien, Mazedonien, Polen, Russland, Slowakei, Ukraine, aber auch in Deutschland, Griechenland, Moldawien, Niederlande, Indien, Italien, Mexiko und Rumänien).

Antonín Vašek kannte keine Kompromisse, wenn es um die methodisch saubere wissenschaftliche Arbeit, seine geliebte Familie und den Glauben an Gott ging. Sein Credo lautete: Ehrlichkeit – Ausdauer – Optimismus. Er war immer ein Vorbild und wird uns als solches in Erinnerung bleiben.

Tamás Tölgyesi

Literatur

- ČJA = *Český jazykový atlas* 1–6. Praha, 1992–2011.
 OKDA = *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas* 1–7. 1987–2003.
 TÖLGYESI 2007 = TÖLGYESI Tamás: Német katonai terminológia a cseh, a szlovák és a magyar nyelveiben. In: *Tavaszi Szél 2007*. Budapest, 2007. 175–179.
 VAŠEK 1967 = VAŠEK Antonín: *Jazykové vlivy karpatské salašnické kolonizace na Moravě. Konfrontačně-komparatistická gramatická studie karpatologická*. Praha, 1967.
 VAŠEK 1968 = VAŠEK Antonín: K vzájemným vztahům slovanských a neslovanských jazyků v rumunském Banátu. In: *Československé přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů*. Praha, 1968. 165–169.
 VAŠEK 1969 = VAŠEK Antonín: On Slavic–Roumanian Linguistic Contacts. *Folia Linguistica* 5 (1969): 156–168.
 VAŠEK 1975 = VAŠEK Antonín: K vývoji “izolovaného” slovanského jazyka. *Slavia* 44 (1975): 1–6.
 VAŠEK 1976a = VAŠEK Antonín: On the Problem of the Isolated Language. *Folia Linguistica* 9 (1976): 85–124.
 VAŠEK 1976b = VAŠEK Antonín: Koncepce a realizace Karpatského lingvistického atlasu. *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica* 26. Bratislava, 1976. 19–27.
 VAŠEK 1996 = VAŠEK Antonín: On Language Acculturation in American Czechs. *Brno Studies in English* 22. Brno, 1996. 71–87.
 VAŠEK 1996–1997 = VAŠEK Antonín: Kontaktná lingvistika a její perspektivy I–II. *Češtinář* 1996–1997/1: 13–21, 2: 33–44.
 VAŠEK 2001 = VAŠEK Antonín: Od bilingvismu k diglosii. *Studia Slavica Hung.* 46 (2001): 129–142.
 VAŠEK 2003 = VAŠEK Antonín: K českému podílu na projektu Karpatského jazykového atlasu. *Studia Slavica Hung.* 48 (2003): 393–404.
 VAŠEK 2006a = VAŠEK Antonín: Ogar podruhé. In: ÁBRAHÁM Barna, PILECKY Marcell (szerk.): *A Duna vallomása. Tanulmányok Käfer István hetvenedik születésnapjára*. Piliscsaba, 2006. 115–124.
 VAŠEK 2006b = VAŠEK Antonín: On the Notion of ‘Linguistic Union’. In: ÁDÁM Anikó, BORS Edit, SZÁVAI Dorottya (szerk.): *Correspondances – Kapcsolatok: Hommage à Martonyi Éva*. Piliscsaba, 2006. 527–541.

Mark Samardžija (1947–2019)

Znanstvena djelatnost akademika Marka Samardžije može se raščlaniti u nekoliko tematskih segmenata: stilistika i sintaksa hrvatskog jezika, leksikologija i leksikografija, povijest hrvatskoga jezičnog standarda.

Magistarski rad profesor Samardžija obranio je 1977. U radu naslovljenu *Jezik i stil pripovjedne proze Ive Kozarčanina* temeljito je raščlanio Kozarčaninov jezik i stil. Područjem stilistike, preciznije rečeno, lingvostilistike, bavio se tijekom cijele svoje znanstveničke karijere – dio radova objavljen u knjizi *Piščev izbor. Prinosi (leksiko)stilistici i tekstologiji hrvatskoga jezika* (2003). Sintaksa je rubno područje znanstvenog interesa profesora Samardžije, no njegov doktorski rad – obranjen 1986. pod naslovom *Valentnost glagola u suvremenom hrvatskom književnom jeziku* – vrijedan je doprinos opisu sintaktičke valentnosti koje svoje uporište ima teoriji valentnosti.

Leksik je jedna od istraživačkih tema koja je neprestano bilo na profesorovu radnu stolu. I kada je pisao magistarski rad o Kozarčaninu, i kada je u svojoj nastavničkoj djelatnosti držao kolegije iz leksikologije i leksikografije, i kad se bavio poviješću jezičnog standarda. Dio svojih leksikoloških radova pretisnuo je u knjigama *Nekoć i nedavno. Oda-brane teme iz leksikologije i novije povijesti hrvatskoga standardnoga jezika* (2002), *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika* (¹1997, ²2004) te *Hrvatski kao povijesni jezik* (2006). Ovdje treba pridodati i gimnazijski udžbenik *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika* (¹1995, više izdanja), odnosno *Udžbenik za 4. razred gimnazije* (¹1998, više izdanja). Profesor Samardžija uspio je dovršiti knjigu o hrvatskoj leksikografiji – od njezinih početaka do kraja 20. stoljeća – što se danas priprema za tisak u Matici hrvatskoj. Uz metaleksikografske radove profesor se poduzeo i leksikografskog posla – autor je *Srpsko-hrvatskog objasnidbenog rječnika* (2015). Kao glavni urednik desetak godina radio je na *Rječniku hrvatskoga jezika* Leksikografskog zavoda, no protiv njegove volje došlo je do obustave rada te će taj rječnik „očito ostati dio biblioteke hrvatskih nedovršenih rječnika...” (Ivan Marković).

Povijest hrvatskoga jezičnog standarda područje je od središnjega znanstvenog interesa profesora Samardžije. Koncem 1980-ih započinje istraživanje jezične politike u razdoblju Drugog svjetskog rata te se može reći da je zahvaljujući njegovim knjigama u jezikoslovnoj kroatistici deklasificirana građa iz razdoblja NDH. Objavio je s početka 1990-ih dvije knjige. U studiji *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (1993) raščlanjuje različite aspekte „hrvatskog jezika za ustaške vlasti“ te donosi odabrane autorske članke objavljujane od 1941. do 1944.

U knjizi *Jezični purizam u NDH. Savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik* (1993) pretisnuti su članci objavljujani u razdoblju od lipnja 1941. do svibnja 1945. U uvodnoj raspravi napravio je nacrt povijesti hrvatskoga jezičnog purizma. Jezičnopolitičkoj problematici u razdoblju Drugoga svjetskog rata Samardžija se intenzivnije vratio u drugoj polovici 2000-ih kada je građu iz dviju knjige objedinio, ponešto pridodao i proširio, drugačije strukturirao napisano te objavio pod naslovom *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (2008).

Profesor Samardžija ide u red onih naših filologa koji su u proteklih 40-ak godina u našoj struci produbili interes za povijest jezičnog standarda. Objavio je s tim u vezi niz rasprava, što najvećim dijelom tematski pokrivaju 19. st. U knjizi *Hrvatski jezik u stoljećima velikih promjena. Od Joakima Stullija do pobjede vukovaca* (2014) donosi pouzdanu kronotaksu, počevši od 1790. – kada se na Hrvatsko-ugarskom saboru u Budima otvara jezično pitanje – do zaključno s 1900. Drugi dio te knjige čini pet radova uglavnom o drugoj

polovici 19. st. u kojima se donose izvorne spoznaje o hrvatskom jeziku, pravopisu i slovo-
 vopisu. Znatan dio svojih jezičnopovijesnih rasprava Samardžija je pretisnuo je u knjizi
Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika (1997, 2. prošireno izd. 2004). Sām naslov
 knjige sugerira trostoljetni standardnojezični tematski okvir, a za njegov se početak odre-
 đuje sredina 18. st. S početkom 2000-ih započinje intenzivno raditi na proučavanju hrvat-
 skoga jezika i pravopisa u međuratnom razdoblju, a rezultati toga istraživanja sintetizirani
 su u knjizi *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918.–
 1941.)* (2012). Golema prikupljena i obrađena građa podijeljena je u trinaest poglavlja, a
 svako je od njih koncipirano trodijelno: na prvom se mjestu raščlanjuju i obrađuju pojedine
 pitanja iz povijesti standardnoga jezika; u drugom se dijelu donosi izbor članaka objavlje-
 nih u tome razdoblju; u trećem se prikazuju događaje važni za razumijevanje međuratnog
 razdoblja. Knjige *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*
i Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918.–1941.), može
 se reći bez ikakva pretjerivanja, ubrajaju se u temeljna djela hrvatske filologije bez kojih
 ne možemo dobro sagledati cjelinu 20. st.

Profesor Samardžija ide u red onih naših jezikoslovaca koji su odlično poznavali po-
 vijest vlastite struke te koji su iznimno bili zainteresirani za život i sudbinu radnika na fi-
 lološkom polju. Ovdje tek spominjem njegovu uzornu monografiju *Ljudevit Jonke* (1990)
 te knjige *Filološki portreti* (1993) i *Kroatistički portreti i za(o)kreti* (2019), što je izišla iz
 tiska mjesec dana nakon profesorove smrti.

Akademik Marko Samardžija – akribičan znanstvenik neizmjerne radne energije, jezi-
 koslovac strastveno posvećen proučavanju hrvatske kulturnopolitičke i jezične povijesti –
 stvorio je golem istraživački opus koji je nama prijeko potrebna literatura u proučavanju
 hrvatskoga jezika te dragocjena građa za razumijevanje naše filološke i jezikoslovne pro-
 šlosti.

Krešimir Mićanović

Zinka Zorko (1936–2019)

Frau Prof. Dr. Zinka Zorko war Mitglied der Slowenischen Akademie der Wissen-
 schaften und anerkannte Dialektologin; ihre Verdienste als Erforscherin der steirischen,
 pannonischen und Kärntnerdialekte wurden mit höchstem Respekt gewürdigt. Geboren
 wurde sie am 24. Februar 1936 in Spodnja Kapela (Kozjak), an der slowenisch-österreichi-
 schen Grenze in einer großen Familie – sie war das fünfte unter elf Kindern. An der Uni-
 versität Ljubljana absolvierte sie das Studium der slowenischen und russischen Sprache
 (1961); an derselben Universität erwarb sie 1986 den Doktorgrad in Slowenistik (Dialek-
 tologie) mit einer Dissertation über die Kärntner Dialekte in Slowenien (*Koroški govori
 dravskega obmejnega hribovja od Ojstrice do Duha na Ostrem vrhu*).

Zwischen 1961 und 1971 unterrichtete sie Slowenisch und Russisch in Ravne, seit
 1971 war sie an der Universität Maribor tätig. Ernannet wurde sie zur Professorin für Dia-
 lektologie und Geschichte der slowenischen Sprache; an der ehemaligen Pädagogischen
 Fakultät war sie lange Jahre Vorständin der Slawistik und Prodekanin für Forschung; an
 der Universität hatte sie das Prorektorat für Habilitationen inne; als Ehrenprofessorin der
 Universität Maribor unterrichtete sie seit 2006 auch an der neu gegründeten Philosophi-
 schen Fakultät; zwischen 1986 und 1996 hielt sie Vorlesungen zu Dialektologie und Voka-
 lismus ebenso an der Philosophischen Fakultät der Universität Ljubljana; seit 1981 dozierte

sie in zyklischen Kursen an der Pädagogischen Hochschule im ungarischen Szombathely und als Gastprofessorin am Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz. Im Jahre 2003 wurde sie zum Mitglied der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste.

Ihre exzellenten Forschungsergebnisse und universitäre Tätigkeit wurden mit höchsten Auszeichnungen gewürdigt, u. a. mit der goldenen Plakette der Universität Maribor, mit der höchsten Auszeichnung des Ministeriums für Bildung, Forschung und Sport (1996), mit dem Zois-Preis der Republik Slowenien für Wissenschaft und Forschung (2013). Vom Präsidenten der Republik Slowenien wurde ihr eine Medaille für besondere Verdienste in der Erforschung slowenischer Dialekte und in Stärkung des internationalen Ansehens der slowenischen Slawistik-Forschung verliehen (2016).

Frau Prof. Dr. Zinka Zorko gehört zur Nachfolgegeneration berühmter slowenischer Slawisten wie Fran Ramovš, Tine Logar und Jakob Rigler, denen es gelungen ist, die slowenische Dialektologieforschung international zu etablieren und fest zu begründen. Noch insbesondere galt ihr Interesse der Entstehung so genannter Zwischendialekte, vorübergehender Interdialekte im slowenisch-ungarisch-deutschen Kontaktraum; durch entsprechende Studien und wertvolle Forschungsergebnisse wurde sie zur Hauptperson der modernen slowenischen Dialektforschung, durchgesetzt in der Mariborer dialektologischen Schule.

Im ungarischen Raab-Gebiet durchführte sie umfangreiche Untersuchungen slowenischer Mundarten. Beschrieben wurden die Phonologie und Morphologie, gesammelt wurde der Wortschatz, hingewiesen wurde auf Unterschiede zwischen den Mundarten um Števanovci (Števanovci / Apátistvánfalva / Stephansdorf, Verica / Kétvölgy / Perbisch, Otkovci / Újbalázsfalva / Wergelin, Slovenska ves / Rábatótfalu / Windischdorf, Andovci / Orfalu / Andelsdorf, Sakalovci / Szakonyfalva / Eckersdorf) und denen um Gornji Senik (Gornji Senik / Felsőszőlő / Oberzemming, Dolnji Senik / Alsószőlő / Unterzemming, Ritkarovci / Kétvölgy / Riegersdorf). Besondere Aufmerksamkeit schenkte sie dem Sprachgebrauch in der Zeitschrift *Porabje* und im slowenischen *Radio Monošter*. Mit großem Interesse widmete sie sich den Analysen der Schriftsprache in Prekmurje, u. a. untersuchte sie den Sprachgebrauch bei Jožef Košič (*Zobrizzani Szloven i Szlovenka med Murov i Rabov*) und Ivanocy (*Kalendar Nájszvetejsega szrca Jezusovoga*) sowie die Sprache der mundartlichen schönen Literatur, z. B. im Roman *Garaboncijaš, Porabska legenda* von Francek Mukič.

Ihre Dialektforschung im österreichischen Grenzgebiet betraf Mundarten in Podjuna (Jauntal), Mlake (Laaken), Radvanje (Rothwein), Gradišče (Schlossberg), Lučane (Leutschach) und Žetinci (Sicheldorf im Radkersburger Winkel). Im Radkersburger Winkel konnte sie beweisen, dass hier Slowenen eine autochthone Bevölkerung darstellen und eine pannonische Mundart sprechen. Die Mundart von Radvanje (Rothwein) ordnete sie dem östlichen Jauntal-Dialekt zu, anhand der Mundart von Lučane (Leutschach) und Lonč (Deutschlandsberg) konnte sie eine archaische nordsteirische dialektale Ausprägung und das starke Gefühl der slowenischen Zugehörigkeit ihrer Sprecher nachweisen. In Žetinci (Sicheldorf) konnte sie eine interdialektal geprägte Sprache von Prekmurje (Übermurgebiet) und Slovenske gorice (Windische Bühel) festlegen.

Ihre dialektale Forschung in Slowenien ist bedeutend geprägt durch zahlreiche Studien zur Umgangssprache der Stadt Maribor; auch diese zeigt nach Zinka Zorko eine interdialektale, uneinheitliche Prägung mit Merkmalen der Mundart von Slovenske gorice, der nordsteirischen Mundart von Kozjak, der Nordbachernmundart der Stadtteile Studenci und Radvanje sowie der Ostbachernmundart der Stadtteile Pobrežje, Tezno und Razvanje. Keine weitere Umgangssprache in Slowenien wurde bisher so genau und ausführlich untersucht und beschrieben wie die Umgangssprache in Maribor.

Frau Prof. Dr. Zinka Zorko leistete Pionierarbeit bei der Eruierung der dialektalen Situation in Dravska dolina (Drautal). Anhand ihrer Studien konnte eine klare Trennungslinie zwischen den steirischen und Kärntner Mundarten gesetzt werden – sie liegt sozusagen vor der Tür der Stadt Maribor. Darüber hinaus schenkte Prof. Zorko ihr Forschungsinteresse der Vielfältigkeit steirischer und pannonischer Mundarten in Prlekija, Haloze, Slovenske gorice und Prekmurje. Durch ihre dialektologischen Studien konnten störende Lücken bei der Erforschung der slowenischen Dialekte geschlossen werden; einer ganzheitlichen Synthese der dialektalen Entwicklung und Ausprägung slowenischer Dialekte stand dadurch nichts mehr im Wege.

Prof. Dr. Zinka Zorko war es bewusst, dass eine moderne Dialektologieforschung gleichermaßen Detailkenntnisse des normierten sprachlichen Standards benötigt – aus diesem Grund schenkte sie ihr Interesse auch ausgewählten sprachpolitischen Themen. Ihre Forschungsliebe blieb allerdings der Dialektologie gewidmet. Danach kann man sie als Forscherin erkennen, dadurch wurde sie anerkannt und dafür wurde sie gewürdigt und geehrt. Durch ihre drei wissenschaftlichen Monographien hat sie Meilensteine für die künftige Erforschung slowenischer Dialekte gesetzt: *Narečna podoba Dravske doline* (Maribor, 1995), *Haloško narečje in druge dialektološke študije* (Maribor, 1998), *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih* (Maribor, 2009). Ihre Gesamtbibliographie umfasst 623 Publikationen.

Frau Prof. Dr. Zinka Zorko hat somit ihre linguistische Forschungsmission entscheidend übertroffen – sie erkannte und verdeutlichte die Problematik des Sprach- und Nationalbewusstseins, indem sie slowenische Dialekte zur geistigen Grundlage der slowenischen Schriftsprache erhob. So denken und handeln nur die Größten.

Marko Jesenšek

Шандор Мокань (1932–2010)

Майже 10 років тому на 78 році життя відійшов у вічність відомий український та угорський мовознавець, діалектолог, етимолог, дослідник угорсько-слов'янських та угорсько-українських міжмовних контактів Шандор Мокань. Своєю науковою діяльністю він збагатив українське та угорське мовознавство, вніс неабиякий вклад у розвиток угорської україністики, досліджуючи етимологію окремих слів, ознайомлював наукові кола із новими даними про ранні мовні зв'язки слов'ян з угорцями, результатами своїх діалектологічних розвідок інформував фахівців-діалектологів про лексичний склад та фонетичні особливості марамороських українських говорів, про їх зв'язок із сусідніми слов'янськими та неслов'янськими говорами.

Майбутній мовознавець народився в невеликому містечку Тячеві (тепер – у Закарпатській області України) 10 червня 1932 року (тоді ця територія входила до складу Чехословаччини). Коли розпочав навчання в Хустській гімназії, то рідний край знову став частиною Угорщини, однак недовго – до 1944 року, коли територію приєднано до Радянського Союзу. Після закінчення школи Шандор Мокань вступив до Ужгородського державного університету, де в 1954 році здобув диплом українсько-філолога, викладача української мови та літератури. У 1956 році став аспірантом Тартуського університету в Естонії.

Дебютував Шандор Мокань як дослідник українсько-угорських міждіалектних контактів: досліджував вплив угорської мови на лексику української марамороської

укаючої говірки на Закарпатті (Мокань 1961, Мокань 1962), історію українського населення на території поширення марамороського говору (Мокань 1965).

Кандидатську дисертацію на тему «Венгерские заимствования в мараморошском украинском диалекте Закарпатской области», написану під керівництвом професора Тартуського університету Пауля Арісте, Шандор Мокань захистив у 1966 році. Ця дисертаційна робота – нове слово в науці. Тому його можемо вважати основоположником всебічного дослідження гунгаризмів не лише в мараморських, а й в інших українських говорах. Навіть обсяг роботи незвичний – близько п'ятсот друкованих аркушів. На жаль, величезне за обсягом і важливе за глибиною досягнутих результатів дисертаційне дослідження до сьогодні залишається в рукописі.

У 1959 році Шандор Мокань був запрошений викладачем угорської мови в Ленінградський університет, де в 1971 році отримав звання доцента. У 1977 році він разом із дружиною переїхав до Угорщини. Влаштувався на кафедрі угорської філології Сегедського університету науковим співробітником, а з 1980 року став доцентом. Викладацьку діяльність у Сегедському університеті час від часу переривав: із 1982 по 1989 рік був запрошений в Братиславу в університет ім. Коменського, з 1989 по 1993 рік був доцентом кафедри слов'янистики Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, а з 1991 по 1995 рік працював у Карловому університеті в Празі.

За роки викладацької діяльності в Ленінградському й Тартуському університетах у спектрі лінгвістичних інтересів Шандора Моканя були проблеми етимології гунгаризмів у закарпатських мараморських говорах (Мокань 1969, Мокань 1970, Мокань 1971). Однак не залишав поза увагою й такі угорські слова, походження яких встановлював з урахуванням лексики українських говорів як можливого джерела угорського слова (Мокань 1972). Пізніше автор знову звертався до пояснення походження діалектних слів (Мокань 2005).

За обсягом це невеликі статті, але глибиною дослідження та новизною досягнутих результатів вони дають відповідь на безліч дискусійних питань. Варто наголосити, що Шандор Мокань був не тільки етимологом (Мокань 1980), а й досвідченим фонетиком (Мокань 1973). На його праці покликалися у словникових статтях етимологічного словника *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* (BÜKY 2009–2011: 241–242).

Вийшовши на пенсію в 1997 році, мовознавець продовжував наукову діяльність, зосереджуючись переважно на проблемах угорського мовознавства. Однак не залишав поза увагою і дослідження етимології слів: пояснював, уточнював, доповнював походження українських діалектизмів (Мокань 2000, Мокань 2001, Мокань 2002).

Шандор Мокань понад усе любив народну мову, протягом десятиліть досліджував рідну тячівську говірку. Разом із дружиною мав на меті укласти діалектний словник тячівської угорської говірки, проте цей задум здійснити не вдалося (Тóth 2011: 485). Картотека, яка нараховує кілька тисяч одиниць, потрапила до рук молодого науковця Петера Товта, який наразі приступив до опрацювання цього величезного матеріалу з метою видати першу діалектологічну працю угорської говірки одного населеного пункту на Закарпатті. До конференції українців Угорщини (Сегед, 2011) зібрано бібліографію праць Шандора Моканя з українського мовознавства, яка нараховує 24 позиції (див. BÁRÁNYÉ 2012).

Вітаючи мовознавця з нагоди 70-річчя, колеги та учні наголосили, що в галузі дослідження угорсько-слов'янських контактів ім'я Шандора Моканя знаходиться поряд з іменами таких відомих дослідників, як Оскар Ашбот, Янош Меліх, Іштван Кнежа та Лайош Кіш (Тóth 2002).

Людина живе доти, доки про неї не вмирає пам'ять у колі духовних нащадків. Маємо надію, що ім'я Шандора Моканя надовго залишиться в пам'яті мовознавців України та Угорщини.

Єлизавета Барань

Література

- Мокань 1961 = Мокань А. А. Венгерские заимствования в украинском укающем диалекте закарпатской области. В кн.: *Всесоюзное совещание по вопросам финно-угорской филологии 26–30 июня 1961 г. Тезисы докладов*. Петрозаводск, 1961. 121–122.
- Мокань 1962 = Мокань А. А. Исконные слова в мараморошских украинских говорах Закарпатской области УССР и их синонимы, заимствованные из венгерского языка. *Вестник Ленинградского университета* 1962/4: 125–135.
- Мокань 1965 = Мокань А. А. К истории украинского населения на территории современного распространения мараморошского диалекта Закарпатской области. *Вестник Ленинградского университета* 1965/1: 168–170.
- Мокань 1969 = Мокань А. А. К вопросу о венгерских заимствованиях типа *boyt, tiųčir*. *Вопросы финно-угорской филологии*. Вып. 2. Ленинград, 1969. 61–62.
- Мокань 1970 = Мокань А. А. Замечания к этимологии восточнославянского и закарпатско-украинского *карига* 'ворота'. *Советское финно-угроведение* VI. Таллин, 1970. 281–285.
- Мокань 1971 = Мокань А. А. К этимологии закарпатско-украинского (мараморошского) *хитар*. *Советское финно-угроведение* VII. Таллин, 1971. 45–46.
- Мокань 1972 = Мокань А. А. Этимология венгерского *káprázik* 'пестрит, рябит в глазах'. *Советское финно-угроведение* VIII. Таллин, 1972. 137–138.
- Мокань 1973 = Мокань А. А. О диалектном происхождении источников венгерских заимствований в украинских диалектах Закарпатья. *Советское финно-угроведение* IX. Таллин, 1973. 121–126.
- Мокань 2000 = Мокань А. А. О венгерских заимствованиях в украинском этимологическом словаре. В кн.: *Материалы международной научно-методической конференции преподавателей и аспирантов, посвященной 75-летию кафедры финно-угорской филологии СПбГУ. 16–17 марта 2000 г.* Санкт-Петербург, 2000. 117–122.
- Мокань 2001 = Мокань А. А. О венгерских заимствованиях в украинском этимологическом словаре. В кн.: *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Вып. 4. *Українське і слов'янське мовознавство. Міжнародна конференція на честь 80-річчя професора Йосипа Дзензелівського*. Ужгород, 2001. 361–364.
- Мокань 2005 = Мокань А. А. Две кукушкины детки: *болташ* и **kanupa*. *Dissertationes Slavicae* 26. Szeged, 2005. 77–80.
- BÁRÁNYNÉ 2012 = BÁRÁNYNÉ KOMÁRI Erzsébet: Дослідження Шандора Моканя в галузі українського мовознавства. In: *Hungaro-Ruthenica* VI. Szeged, 2012. 43–53.
- BÜKY 2009–2011 = BÜKY László: Mokány Sándor. *Nyelvtudomány* 5–7 (2009–2011): 241–242.
- МОКÁNY 1980 = МОКÁNY Sándor: *Magyar szófjétek*. (Nyelvtudományi Értekezések 105.) Budapest, 1980.
- МОКÁNY 2002 = МОКÁNY Sándor: Néhány elhomályosult motivációjú (kárpát)ukrán szó etimológiája (az ukrán nyelv szófjéte szótára alapján). In: BIBOK Károly, FERINCZ István, KOCSIS Mihály (szerk.): *Cirill és Metód példáját követve... Tanulmányok H. Tóth Imre 70. születésnapjára*. Szeged, 2002. 293–300.
- TÓTH 2002 = TÓTH Szilárd: Mokány Sándor 70 éves. *Magyar Nyelvőr* 126 (2002): 380–382.
- TÓTH 2011 = TÓTH Péter: Mokány Sándor és Mokányné Nagy Katalin kárpátaljai nyelvjárásgyűjtéseiről. *Magyar Nyelv* 107 (2011): 483–485.